

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל האמהלים

פרשת בשלח

פניני אמן ותפלה בפרשה מאוצרות אמונים

נסתרות הן דרכי ההצלה

"מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (יד טו)

וכי אל מי יזעקו בני ישראל אם לא אל אביהם שבשמים?

באר הרבי רבי בונים מפשיסקא:

כשעמדו ישראל על שפת הים, מקפים מפל עבר בסכנות, החלו לזעק אל ה', כשכל אחד מהם התפלל על אפן שונה שבאמצעותו סבר שיוכל להציל; להציל; האחד בקש שימתו ה' בלב פרעה לשוב למצרים, משנהו בקש ש'מית ה' את המצרים במגפה, וכן כיוצא בזה (ראה רמב"ן לעיל פס' י).

אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "מה תצעק - אלי?" - וכי אלי צריכים אדם לומר באיזה אופן להצילכם? "דבר אל בני ישראל ויסעו" - עליכם לצעד אל הים, וישועתכם תבא בדרך פלאית, כזו שעל אודותיה איש מקם לא הרבה.

קול מבשר

יודים טבעת ויודים העברת

"וידפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוף הים" (יד כט)

נסים רבים נעשו לישראל בעת שעברו את הים. אחד מהם מתאר בדברי 'בעלי התוספות' על התורה:

כיון שרדפו המצרים אחר בני ישראל אל תוף הים, הפך הקדוש ברוך הוא את הקרקע שתחת רגליהם לטיט טובעני, וכך לא הצליחו להשיגם. רק כשיצא היהודי האחרון, שב הים לאיתנו וכסה את המצרים שבתוכו.

כך בארו 'בעלי התוספות' את סדר השבחים בתפלת 'עזרת אבותינו': 'יום סוף בקעת, ויודים טבעת, ויודים העברת, ויכסו מים צריהם' - תחילה בקע הקדוש ברוך את הים כדי להעביר את ישראל בתוכו, משוכנסו המצרים אחריהם טבע הוא את רגליהם בטיט, וכשיסעו בני ישראל (המצרנים 'יודים') לעבר, אזי 'ויכסו מים צריהם'.

מושב זקנים

הסבר נוסף על סדר תפלה זו כתב 'הרוקח' בפרושו לתפלה:

באותה שעה שוכנסו המצרים לים, יצא גל ענק מן הים והטביע את חבריהם שנתרו במצרים, ואלו המצרים שנתרו בים טבעו רק לאחר יציאת בני ישראל (ראה רש"י לקמ"ו פס' כה). על כן אנו מקדימים תחלה: 'וידים טבעת' - על המצרים שטבעו בארץ מצרים, ולאחר שאנו אומרים 'ויודים העברת', שבים אנו ויודים: 'ויכסו מים צריהם' - על המצרים שטבעו בתוף הים.

רמז לגם שהזכיר ה'רוקח' נוכח למצא גם בנפש פיוט 'מעוז צור': "חיל פרעה וכל זרעו ידו קאבן במצולה"; "חיל פרעה" טבעו בים, "וכל זרעו" טבעו בגל שעלה על מצרים.

רמז לתחית המתים מן התורה

"אז ישיר משה ובני ישראל" (טו א)

"אז ישיר משה ובני ישראל... מפיא לתחית המתים מן התורה" (סנהדרין אא ב).

בשבת הראשונה לאחר עלייתו של הרב הקדוש רבי אהרן

מבעלזא לארץ הקדש, אחרי שצול מגיא ההריגה באירופה, פתח הוא בדברי תורה על פרשת בשלח, וכך באר את דברי הגמרא האומרים:

מלשון הפסוק (לעיל ג יח): "וחמישים עלו בני ישראל מארץ מצרים" דרשו חכמים במכילתא (בא י) שמרבית בני ישראל מתו במכת חשך, ולא יצאו מצרים אלא חמישים מהם, ויש אומרים אחד מחמישים, ויש אומרים אחד מחמש מאות.

נתן אפוא להניח כי לכל אחד מיוצאי מצרים היו קרובים רבים שמתו. אם כן, כיצד היו מסגלים לומר שירה בהיותם שקועים בצער נורא שכזה? אלא בודאי האמינו כי עתידים קרובים להם לשוב ולחיות בתחית המתים, וידיעה זו היא שנתקמה את לבם והשקיעה את צענם עד שהיו מסגלים לומר שירה. והרי לנו רמז לתחית המתים מן התורה.

מקצה ויטשה ח"ב עמ' תשמט

שפע משמים בזכות אמן

"ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ויקטנו דבר יום ביומו" (טו ד)

"מן השמים יוצא" - סופי תבות 'אמן'. מכאן רמז לדברי האור הקדוש (נולד רפא ב) שבזכות עגית אמן מוריד הקדוש ברוך הוא לישראל שפע משמים.

מנו לדוד וזרעו

סוד ה'מן'

"ויאמרו איש אל אחיו מן הוא" (טו טו)

עגית 'אמן' טומנת בהגה רמזים וסודות עמוקים עד אין חקר; כך דויע כי האות א' בא'מן' רומזת לקדוש ברוך הוא, אלופו של עולם (ראה שבת קט ב).

לאחר יציאתם ממצרים עמדו בני דור המדבר בדרגה רמה ונשאה כל כך, עד שהיו בבחינת 'שויתי ה' לנגדי תמיד' (תהלים טו ח), הינו ששם ה' עמד מול עיניהם תדיר. נתן לומר בדרך רמז כי לפיכך אמרו בני ישראל 'מן' בלא תוספת א', שפיוט שהאות א' הרומזת לא-ל' עמדה מול עיניהם תמיד. נוספה היא מאליה ל'מן' והשלימה את סוד 'אמן'.

חכמיא ברמיזא בשלח

הכח והשירה - לחי העולמים

"עז ומרת ז-ה ויהי לי לישועה" (טו ב)

את לשון הפתוח באר רבי שמשון רפאל הירש:

בני ישראל הודו בשירתם, כי הן את הכח והעז לעמד מול המצרים - 'עז', והן את תעצומות הנפש לומר שירה - 'ומרת', שאבו הם מפתח ז' ה'. על כן פנו הם את שירתם: "ומרת ז-ה", ולא 'ומרת' כמשקל המלה 'עז', שכן אף את הכח לעמד ולומר את שירת ההודיה על מפלת המצרים, לא כילו הם להשיג אלמלא עמד הקדוש ברוך הוא על מימין לסמכם.

שעור האכילה המתייב בברכת המזון

"ויבקר תשבועו לחם וידעתם כי אני ה' אלקיכם" (טו יב)

הלכה פסוקה היא שרק האוכל פת בשעור המביא לידי שביעה מתייב בברכת המזון. רמז לשעור זה נוכח למזון מלשון הכתוב: "לאחר ש'תשבועו לחם", אזי 'ודעתם כי אני ה' אלקיכם" - באמירת ברכת המזון שתכליתה היא הכרה בטובות ה'.

מרבנת המשנה על מילתא בשלח עמ' ס'

התפלה פועלת גם לטוה הרחוק

"יהיה פאשר ידים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עצמלק" (יז א)

"וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוכרות מלחמה? אלא לומר לה: כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים" (משנה ר"ה כט א).

לכאורה יש לתמה, הלוא 'נשיאת כפיים' היא אחת מאפני התפלה, כפי שנאמר (לעיל ט א): "ויפרש כפיו אל ה'", וכעין זה מצינו בעוד מקומות (ראה רש"י בפסוקי הבא), ואם כן בודאי ש'ידיו של משה עושות מלחמה' - בכח התפלה?

פרש רבי דוד כהן שליט"א, ראש ישיבת חברון:

תמיהתם של חכמינו זכרונם לברכה לא היתה על חלקו הראשון של הפסוק: "כאשר ידים משה ידו וגבר ישראל", אלא על חלקו השני: "וכאשר יניח ידו וגבר עצמלק"; אלו תפלתו של משה היתה זו שהביאה להצלחתם של ישראל, מדיוע חזקה היא מלפעל מיד כשהניח את ידיו, הרי כח התפלה יכול לפעל גם לטוה הרחוק?

מכך הסיקו חכמים כי אכן לא תפלתו היא שצדקה במלחמה, אלא שעבוד לבם של ישראל לאביהם שבשמים, וכפי ש'יסד ה'נפש החיים' (ג יב) שפאשר קובע האדם בלבבו כי ה' הוא האלקים וזוהי עמוד מלבדו, אזי מתבטלים מעליו כל הפחות שבעולם ואינם יכולים להזיקו.

הסאור שבתורה

משה התפלל את תפלת ה'נעילה'

"ויהי ידיו אמונה עד בא השמש" (יז יב)

"ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה" (רש"י).

באר הגר"י מבריסק:

לעיל (פס' י) כתב רש"י שמושה היה שרוי בתענית בשעה שנתחם עמלק עם ישראל, והלוא פסק הרמב"ם (תפלה א ז) שבתענית צבור יש להתפלל את תפלת הנעילה סמוך לשקיעת החמה, וזוהי אם כן הכונה בפסוק זה: משה רבנו התפלל את תפלת 'נעילה' של תענית, שנושבת יעד בא השמש.

חדושי הגר"י על התורה

רפואה שלמה בזכות אמן

על הפסוק שנאמר בפרשתנו (טו כו): "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך", אמר הרב הקדוש רבי אהרן ראטה בעל 'שומר אמונים':

התבות "כי אני" הן בגימטריה 'אמן', וסמוך להן נכתב: "ה' רפאך", בכך רמז לנו הפתוח כי בעת שישיראל עונים אמן ומיחדים בכך את שני שמות הקדש (הו"ה ואדנות) השכינה הקדושה מזדמנת לשם. ומיד משפיעה על האדם חסד ורחמים לרפואת הנפש ולרפואת הגוף.

אמרי אהרן, בשלח

בני אמונים. אמן עונים - לישועות זוכים.

שירת הים (ב)

טרם נפתח בבאוני השירה מן הראוי שנצטט פאן מדברי השל"ה הקדוש בסדרו, בהקדמה לבאר און ישר:

"באתי להקדים ולהודיע כי לבאר דברי השירה הזאת מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו; אלו הי כל השמים ירועות קלף, וכל הימים דיו, וכל הקנים קלמוסים, אין די בהם לבאר חלק אחד מאלף אלפי אלפים רבואות משירה הזאת, ומה גם איש כמוני... על פן לא באתי אלא לגלות איזה רמזים מפי סופרים ומפי ספרים ומעניות לבתי. אך צריך לידע גדל מעלות האומר השירה זאת בהתעוררות הלב. שיצקה לאומרה לעתיד."

וישוע - וישוע

במדךש (מחומא במדך יח) הובא: "אמר רבי מאיר: וישוע ה' ביום ההוא - וישוע כתיב, כביכול כשישראל נגאלים - הוא נגאל, וכן הסמיכו במדךש (במדב"ד ב) על הפסוק: וינגינה בישועך" (התהלים כ ו) את לשון הפסוק: וישוע ה', ולמדנו שבני ישראל אמרו שירה על: ושועת ה', שכביכול נגאל עמהם ממצרים; כפי שאמרו במכילתא (בא ד): "בכל מקום שגלו ישראל כביכול גלתה שכינה עמהם; גלו למצרים שכינה עמהם..."

בגסח ההושענות אנו מזכירים את הדבר בלשון מפורשת ומבוקשים: "כהושעת פנה משונרת וישוע, וגולה מציינת וישוע, פן הושע נא; כהושעת מאמר והוצאתי אהם, נקוב והוצאתי אהם, פן הושע נא."

בין אמונה לאמונה

על תמיהה העולה מלשון פסוקי וישוע עמד הגאון מחרקוב, רבי ישראל משה סלמון זצ"ל (נתיבות הקדוש פ' בשלח): מפני מה בתחלה נאמר: ויברא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ולבסוף שנה הכתוב לשונו ונקט: ויבראו העם את ה'?"

ובאר: ישראל הם החשובים והגדולים שהיו בישראל שלא היו זקוקים להתחזקות באמונה אחר שראו עין בעין ביד ה' הגדולה שהכתה במצרים והוציאה אותם מארצם, אך העם - הלוא הם פשוטי העם שזקוקים היו לראות את ה' בעיניהם, בקריעת ים סוף שפעלה נאמר (והו בשלח טו ב): וראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנביא, ורק אחר כך הגיעה אמונתם לישלמות.

מעשה באשה שזקוקה היתה לישועה ורחמים. כאשר באה לפני ה' שר שלום מבועלזא, שאל אותה הרבי: וכי אינו מאמינה בה' שישועהך, ה' שיהיה האשה: רבי, מאמינה אני בכל לבי, אך בשירת הים קדם נאמר: וישוע ה' ורק לאחר מכן: ויאמינה בה'... "צודקים הם דבריך", הפטיר הרבי בהתנבחה, ואכן לא חלף זמן רב עד שנושעה דבר ישועה ורחמים (עלים להרופה בשלח תס"א).

ויבראו העם את ה' ויאמינהו בה'

באמירת פסוק זה מן הראוי שנתיבונן בדבריו הנשגבים של רבנו בחיי על לשון הכתוב (שמות יד לא): "ויבראו העם את ה' ויאמינהו בה", בדבריו הוא מאריך לבאר את מדרגת האמונה שזכו בני ישראל להגיע אליה בקריעת ים סוף, ובין הדברים כתב:

"ה'ראה והאמונה עקר לכל התורה... וכל המאמין יש לו זכות הרבה הוא שנאמר באברהם שהיה שר' האמונה: (בראשית טו ו) והאמונה בה' ויחשב לו צדקה, והנה הוא זוכה לנג עין שנאמר: (ישעי' כו ב) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמור אמינים, וזוכה לחיי העולם הבא שנאמר: (תקומ ב ד) וצדיק כאמונתו יחיה... ומפני שהאמונה יסוד כל התורה כלה תשנו לנו רז"ל בתפלה ובברכות לענות אמן, שהוא נגור מלשון אמונה."

אז ישיר בלשון עתיד

רש"י הביא מדברי המכילתא שהטעם שלא נאמר אז שר משה, אלא אז ישיר - בלשון עתיד, הוא כדי ללמדנו מקור מן התורה לכך שעתידים המתים לחיות לעתיד לבא ואז ישבו וישורו על הנסים.

רבים תמהו על כך: וכי לא הספיקו לבני ישראל הנסים שארעו להם באותה שעה שעברו את הים, עד שהזכירו לבון בשירתם גם על העתיד לבא?

בדרך פשוט יש שבאור שבזמן קריעת ים סוף עדין לא היה ביד בני ישראל לרומם את השירה למדרגת הגבוהה ביותר, כיון שסברו כי מפתח המצרים היתה רחוקי שעה, לצורך ישועתם, אך אחר ששמעו כי עתיד הקדוש ברוך הוא להפריע לעתיד לבא מן המצרים ולהכרית את הרע מן העולם לצמיתות, אזי יכלו הם לשורר פדעך, תוך שהם מכונים אף על העתיד לבא (מודע לבניה פסח עמ"א).

ואכן הבטחנו בדברי הזר הקדוש (בשלח טו ב) כי מי שמקפיד לומר את שירת הים בעולם הזה ולבון בה בכל יום, יזכה לאומרה לעתיד לבא, ביום שיבא מלך המשיח ויגאלנו במהרה בימינו.

פח היחס תלוי במדרגת המתייחס

במקרא (מנחות ג א) מבאר שיחוס אבות הוא מעלה רחוק פשהאדם עצמו נמצא במעלה גבוהה, אך פשהאדם עצמו נמצא במדרגה רחוקת נמוכה, יכול היחס אף להיפך, שהרי בשל גודל יחוסו היה צריך להתעלות יותר, וכבר דמה הגאון רבי אליהו מאיר בלוח זצ"ל מטעולו את היחס לאפסי; רחוקי שיהיה ספרה בתחלת המספר, אזי ככל שמתרבים האפסים כך גדל ערכו, אך לאפסים לבדם אין כל ערך כמספר, אלא להפך...

לפי זה נוכל לישב את קשיית הגר"ח מוולוז'ין: הסבה שהקדימו ישראל ז"ה א-ל, לאלקי אבי, היתה משום שידעו שאלקמל היו מכירים בעצמם בגדלת ה', לא היתה כל משמעות לאלוקי אבי, על פן הקדימו להצהיר על אמונתם בטורם הזכירו את זכות אבותיהם (ד"ת יצחק).

ברכה של ילד חולה

בספור המפלא שלפנינו אשר נשמע מפי י. אה ראשי במחלקת טפול נמרץ ילדים באחד מבתי החולים בארץ, לא תמצאו עלילה נדירה או התרחשות עוצרת נשימה, אך אם תרצו תוכלו ללמוד ממנו מסך נוקב על כחו ועצמתו של חנוך נאות לתפלה ולברכות ככונה, חנוך שיש בו כדי להאיר דרך אף לאחים רחוקים ומגורים. וכה היו דבריו של ..:

"אני עובד כאח ראשי במחלקת טפול נמרץ ילדים באחד מבתי החולים הנחשבים בארץ. לצערי הרב כבר התרגלתי במסגרת עבודתי לראות מראות קשים וכואבים. במקופה הראשונה לעבודתי, בכל פעם שנתקלתי במקרים מוזעזעים שהגיעו למחלקה, היה הילדה הבא עובר עלי בשנה קרופה, אך השנים הרבות שעשיתי בסביבת ילדים חולים הפהו את רגשותי."

למחלקה שבה אני משרת מגיעים בכל יום מקרים רבים וקשים, וכאמור עם הזמן נכנסתי למן שגרה שאמנם אין בכחה למונע אנוחה הבוקעת ממעמקי הלב מפעם לפעם, אך היא מאלצת אותי להתעלם מהרגש המפפעע בלב, ולמקד את תשומת הלב במשמתי - להציל חיים ולהקל עד כמה שניתן מהסבל הרב העובר על הילדים היפים המאשפים במחלקה.

לפני כשבועיים, בעצמו של יום עבודה רגיל, הופיעה במחלקה אב תרדי עם בנו, ילד בריא וחינוך, נראה כבן שש. את האב לא התקשיתי לזהות; שניתים עברו בסך הכל מסוימה של אותה תקופה שהיה כבן בית במחלקתנו עקב מחלת בנו.

את הילד שלצדו היה לי מעט יותר קשה לזהות, אך תארתי לעצמי שזהו אותו מושיי שכששהשתרר מהמחלקה לפני כשנתיים היה קטן יותר ובריא פחות.

זמן רב לחשב לא היה לי; האב נגש אלי, הושיי לי יד לשלום וחיגי בפני את בנו: זהו מושיי. בודאי אמה מתקשה לזהותו במראהו הבריא, אך הוא לא שכח אותך לדיעב."

מושיי... הזכרון הפה במחי, חד וצלול: אף אפשר לשכח את מושיי...?

אף אפשר לשכח את הילד שהיה מאשפו זאלנו במשך תקופה לא קצרה במצב קשה ומכמר לב. לאחר שהעבר מהמחלקה האונקולוגית הסמוכה, ונשלח אלינו עקב סבוך רפואי קשה שנגרם לו מחמת הטפולים הנוראים.

כשמושיי הגיע למחלקה שלנו, גם הנותקים מבין אנשי הצוות לא יכלו שלא להיזל דמעה. הוא היה נראה אמלל כל כך, עטוף כלו בסבל... פניו היו מכסות בפצעים מדוממים הנקראים בשפה הרפואית מוקוזיסטי, פצעים שנגרמו לו כתוצאה מהטפולים, אולם אלו היו רק גזמה לפצעים שפלאו את חלל פיו והגיעו אל תוככי מערכת העכול.

מושיי התקשה לנשם, ועוד יותר התקשה לאלל ולשחות. גם לדבר הוא לא היה יכול, וכשרצה לומר דבר מה היה עליו להתאמץ להספיד בפנפו. ידים ובהנהיגו ראש נמרצים; פשרצה לשחות - הציבע על בקבוק השתייה, וכשבקש לשמע ספור הציביע על הספר...

הנה זה באחד הלילות הראשונים לבואו. עמיתי לצד המטה הסמוכה למטות של מושיי, עסוק במלוי שגרתי של הגליון הרפואי של החולה. מקיית עיני צפיתי במושיי מאותל לאגיו שרצונו לשחות, ובאבי המסור הממטה למוג לו פמחצית הכוס, ולקרבא לפיו.

בכל פעם מחדש היה מרחק לצפות בתקשורת המיחדת בין מושיי לאביו. הם דברו זה עם זה במבטים, ונפר היה שיהיני איש את רעהו הטוב. בתוף הבקה וההיסטריה שהיו אורחות טבעיות ומקבלות במחלקה, היו האב ובנו כפיני אי שהקרוי שלהו ובסחון לכל הסביבה הגועשת סביב.

גם הפעם הפניתי מבט לכאונם, אך מה שראיתי המם אותי לגמרי: אותו ילד רך, שבקשי מלאו לו שלוש וחצי, שפיו וכל מערכת העכול שלו היו מחפים בפצעים קשים כל כך, אותו ילד שכמעט לא הוציא הגה מפיו מהרגע שבו נכנס למחלקה, החל פתאום לדבר...

העט שבו אחזתי נשמט מידי לרצפה, אך לא התכופתי להרימו. נדהם הקשבתי למלים שיצאו מפיו בקול חלוש, אך ברור וצלול: "ברוך אתה... שהכל נהיה בדברו!"

כך, מלה במלה, לאט הילד את מלות הברכה, ואביו ענה אחריו: "אמן!" פשעיני מלאות גאנה ונחת. רק לאחר מכן לגם הילד מהכוס, לגימה קטנה מאד. ליותר מכה, הוא לא היה מסגל.

לצערי לא גזלתי בבית שומר תורה ומצוות, אך באותם רגעים חשתי היטב בקדש המעמד. הילד הזה הדהים אותי לגמרי! ילד קטן כל כך, במצב קשה כל כך, בלי שמישהו הזכיר לו... מברר!

אף אפשר לשכח ילד ששנה? אף אפשר לשכח חנוך מופתי ששנה?!

לפני כשבועיים, כאמור, הוא שב עם אביו לבקרת שגרתי. פניהם היו מועדות למחלקה האונקולוגית, אך משום מה הם החליטו להקנס למחלקה שלנו כדי לומר שלום...

כה שמחתי לראותו שוב, בריא ושלם, ולא יכלתי שלא לגשת אליו לחבקו בחם.

הילד הזה הקסים אותי ונגרם לי להיערץ את הצבור שאליה הוא משתייך. כמו עיני ראיתי את חנוכם הנפלא בהתגלמותו...

התעוררוני הפנימית שהחלה אז, לפני שניתם, באה לידי ביטוי מעשי רק עכשו. כשהילד הופיע שוב מול עיני בריא וחסון, לאחר שהספנה מעל ראשו חלפה כלילי. המראה שלו טלטל אותי חזרה לאותם רגשות שחשתי אז.

החלטתי לקבל על עצמי לברך בקול ובכונה על כל מאכל שאכניס לפי, והלואי שבוכות קבלתי זאת אצקה שלדי נוכחי: ינהגו ויראו כמו הילד המיוחד הזה.

ברוך ה', בשבועיים שחלפו מאז עמיתי היטב בפנהלה, ואף התחזקתי בעוד כמה תחומים...

החלטתי לפרסם את הספור, בתקנה שרבים ילמדו ויתחזקו מכה.

רפואה שלמה לכל בית ישראל, ושלאל תדעו לעולם צערי."

(מפי בעל המשעה)